

Vývoj struktury obyvatelstva podle hlavních věkových skupin

Největší změnou věkové struktury zjištěnou sčítáním lidu 2001 byl hluboký úbytek dětí ve věku do 14 let. Jejich počet poprvé od roku 1950 klesl pod 2 miliony a to velmi výrazně. Relativní podíl dětské složky se poprvé v celé historii osídlení snížil na méně než pětinu všeho obyvatelstva. Jednoznačnou příčinou toho významného vývojového zvratu byla velmi nízká porodnost v České republice v devadesátých letech.

Tab. 7 Obyvatelstvo ve věku 0-14 let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Pohlaví	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Muži	1 086 681	1 241 698	1 067 231	1 234 531	1 108 049	849 008
Ženy	1 051 695	1 186 871	1 014 345	1 177 484	1 056 387	805 861
Celkem	2 138 376	2 428 569	2 081 666	2 412 015	2 164 436	1 654 869
Podíl obyvatel (%)						
Muži	25,1	26,8	22,5	24,8	22,2	17,0
Ženy	23,0	24,1	20,1	22,2	19,9	15,4
Celkem	24,1	25,4	21,2	23,5	21,0	16,2

Klesající porodnost se zatím promítla především do radikálního úbytku nejmenších dětí, do 2 let věku. Zatím mírnější, postupně však akcelerující, byl úbytek dětí ve věku 3-5 let, v němž byla v roce 2001 ve srovnání s rokem 1980 necelá polovina dětí. Kriticky nízká porodnost v polovině devadesátých let se projevila už i v úbytku šestiletých dětí a tím začala vstupovat do vývoje počtu dětí ve věku povinné školní docházky. Tento úbytek se v první polovině dekády urychlí, bude postupně přesouvat do vyšších tříd školní docházky a nesporně zesílí tendence k rušení některých nevyužitých základních škol.

Tab. 8 Věkové kategorie v obyvatelstvu ve věku 0-14 let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Věková skupina	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
0-2	539 261	389 449	417 600	500 877	383 413	266 616
3-5	493 301	470 663	414 606	551 977	391 711	272 201
6-14	1 105 806	1 568 457	1 249 460	1 359 141	1 389 312	1 160 050
Podíl obyvatel (%)						
0-2	6,1	4,1	4,3	4,9	3,7	2,6
3-5	5,5	4,9	4,2	5,4	3,8	2,7
6-14	12,4	16,4	12,7	13,2	13,5	10,9

U věkové skupiny 15-19 let se dosud projevily pouze následky první fáze poklesu porodnosti po roce 1980, zatím je však nedotčena hlubokým úbytkem narozených v devadesátých letech. V roce 1980 a v letech bezprostředně následujících počet narozených výrazně klesl v porovnání s jejich vysokými počty v sedmdesátých letech, zůstal však vysoko nad úrovní po roce 1990. Četnost skupiny 15-19 let je proto ve výsledcích sčítání 2001 podstatně nižší než ve sčítání 1991, těžiště úbytku porodnosti se však u této skupiny plně projeví až v blízké budoucnosti, po roce 2005. I tak klesl počet mladých lidí ve věku 15-19 let od roku 1991 do roku 2000 o více než 220 tisíc, tj. o více než 25 %. Tím již byly ovlivněny počty studentů středních škol a žáků odborných učilišť, po roce 2005 se však jejich počet ještě podstatněji sníží.

Tab. 9 Obyvatelstvo ve věku 15-19 let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Pohlaví	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Muži	320 498	375 196	425 116	352 145	445 045	349 237
Ženy	312 205	364 081	405 713	335 653	425 367	334 221
Celkem	623 703	739 277	830 829	687 798	870 412	647 758
Podíl v celkovém počtu obyvatel (%)						
Muži	7,4	8,1	9,0	7,1	8,9	7,0
Ženy	6,8	7,4	8,0	6,3	8,0	6,4
Celkem	7,1	7,7	8,5	6,7	8,4	6,7

Počet mladých lidí ve věku 20 až 24 let, tedy i žen ve věku vysoké plodnosti, byl v devadesátých letech mimořádně vysoký, teprve na konci dekády se projeví první známky nastávajícího úbytku. Příznačné je, že právě v letech 1997 - 1998, kdy četnost této skupiny vyvrcholila, počet narozených dětí klesl na dlouhodobé minimum. Vliv mimořádně příznivé věkové struktury byl změnou natalitního chování mladé generace utlučen.

Tab. 10 Obyvatelstvo ve věku 20-24 let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Pohlaví	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Muži	356 655	293 964	446 993	356 197	350 650	430 819
Ženy	347 765	287 566	430 369	341 969	334 835	412 845
Celkem	704 420	581 530	877 362	698 166	685 485	843 664
Podíl obyvatel (%)						
Muži	8,3	6,3	9,4	7,2	7,0	8,6
Ženy	7,6	5,8	8,5	6,5	6,3	7,9
Celkem	7,9	6,1	9,0	6,8	6,7	8,2

Podíl obyvatel ve věku vrcholící ekonomické aktivity, mezi 25 a 39 lety, byl v České republice na přelomu století vysoký. Ekonomika má tak dočasně k dispozici silný kontingent potenciálních pracovních sil; důležité je však při tom vědomí dočasnosti, jde o přechodný jev, který se v několika příštích desetiletích nebude opakovat.

Tab. 11 Obyvatelstvo ve věku 25-39 let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Pohlaví	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Muži	927 895	982 797	938 162	1 207 946	1 101 054	1 143 956
Ženy	964 918	1 009 295	929 568	1 180 319	1 072 143	1 097 756
Celkem	1 892 813	1 992 092	1 867 730	2 388 265	2 173 197	2 241 712
Podíl obyvatel (%)						
Muži	21,5	21,2	19,9	24,3	22,0	23,0
Ženy	21,1	20,5	18,4	22,3	20,2	20,9
Celkem	21,3	25,8	22,7	21,7	23,2	21,9

Relativně vysoký byl na přelomu století i počet příslušníků starších věkových skupin ve věku ekonomické aktivity, osob ve věku mezi 40 a 64 lety. Jeho těžištěm jsou silné populační ročníky 1940 - 1957, zatímco příslušníci slabších ročníků z třicátých let již překračují dolní hranici důchodového věku.

Tab. 12 Obyvatelstvo ve věku 40-64 let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Pohlaví	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Muži	1 315 811	1 382 079	1 404 941	1 298 188	1 504 238	1 663 956
Ženy	1 470 455	1 528 866	1 549 805	1 419 832	1 601 133	1 728 349
Celkem	2 786 266	2 910 945	2 954 746	2 718 020	3 105 371	3 392 305
Podíl obyvatel (%)						
Muži	30,4	29,8	29,6	26,1	30,1	33,4
Ženy	32,0	31,0	30,7	26,8	30,2	34,7
Celkem	31,3	30,4	30,1	26,4	30,1	33,2

Růst počtu osob ve věku mezi 65 a 79 lety (tj. osob s nárokem na starobní důchod, nicméně většinou schopných ekonomické aktivity) se po roce 1980 dočasně zastavil. Touto věkovou kategorií procházeli muži a ženy ze slabých populačních ročníků první světové války. Teprve ve druhé polovině devadesátých let, kdy se narození za první světové války postupně dožívali osmdesátky, se dlouhodobý růst této věkové skupiny obnovil. Absolutní počet ani relativní podíl této věkové kategorie však při sčítání lidu v roce 2001 ještě nedosáhl úrovně z roku 1980.

Tab. 13 Obyvatelstvo ve věku 65-79 let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Pohlaví	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Muži	280 179	318 211	416 910	476 992	414 617	470 073
Ženy	367 649	476 069	625 581	702 813	630 041	684 950
Celkem	647 828	794 280	1 042 491	1 179 805	1 044 658	1 165 023
Podíl obyvatel (%)						
Muži	6,5	6,9	8,8	9,6	8,3	9,4
Ženy	8,1	9,7	12,4	13,3	11,9	13,2
Celkem	7,3	8,3	10,6	11,5	10,1	11,4

Příslušníků absolutně nejstarší věkové kategorie - osob ve věku 80 let a starších – dlouhodobě výrazně přibývá, v intervalu mezi posledními dvěma sčítáními lidu jich však ubylo, opět vlivem příchodu generace první světové války. Od roku 1998 se počet osob v tomto věku začal již mírně zvyšovat, výrazněji však až v roce 2000, kdy se osmdesáti let dožili narození z početně silného poválečného ročníku 1920. Při sčítání lidu 2001 bylo osmdesátiletých a starších méně než při sčítání lidu 1991. To však byl v dlouhodobém vývoji výjimečný výkyv. Vzestup počtu osob starších 80 let v první dekádě 21. století zesílí a bude akcelerovat – osoby ve vysokém věku se stanou nejrychleji rostoucí věkovou skupinou vůbec.

Tab. 14 Obyvatelstvo ve věku 80 a více let z výsledků sčítání lidu v letech 1950 - 2001

Pohlaví	Absolutní počet (v tis.)					
	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Muži	35 192	43 145	47 175	54 380	75 523	73 041
Ženy	52 249	74 452	100 394	138 844	181 766	172 507
Celkem	87 441	117 200	147 569	193 224	257 299	245 548
Podíl (%)						
Muži	0,8	0,9	1,0	1,1	1,5	1,5
Ženy	1,1	1,5	2,0	2,6	3,4	3,2
Celkem	1,0	1,2	1,5	1,9	2,5	2,4

Zpomalení přírůstku nebo dokonce úbytek počtu osob v nejstarších věkových kategoriích dočasně odsunuly naléhavost řešení problematiky stárnutí populace včetně nezbytné reformy důchodového systému. Již v první dekádě 21. století se však situace změní a rychlý růst absolutního počtu a zejména relativního podílu starých lidí se bude stávat stále akutnějším problémem. Výrazné změny věkové struktury obyvatelstva budou mít své důsledky nejen ve vzrůstajících nárocích na státní rozpočet, ale i ve změnách životního stylu. Razantně stoupne zájem o zdravotnické a sociální služby pro staré lidi, zákonitě se však změní i poptávka na trhu potravin a dalšího spotřebního zboží, ale i poptávka po službách a aktivitách volného času.